

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

ТЕЗИ

II Міжнародної науково-практичної конференції
**«ПСИХОЛОГІЯ СВІДОМОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

21 березня 2018 року

Переяслав-Хмельницький, Україна

Ministry of Education and Science of Ukraine
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi State
Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»

THESES

International Scientific and Practical Conference

**PSYCHOLOGY OF CONSCIOUSNESS: THEORY AND
PRACTICE OF SCIENTIFIC RESEARCHES**

March 21, 2018

Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine

УДК 159.922(082)

ББК 88.3я43

П 86

Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень – 2018: Тези II міжнародної науково-практичної конференції (21 березня 2018 року, м. Переяслав-Хмельницький) / Відп. ред. О.В. Дробот; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – м. Переяслав-Хмельницький, 2018. – 252 с.

Редакційна колегія:

Калмыкова Л.О. д.психол.м., професор, завідувач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ПХДПУ ім. Григорія Сковороди; Данилюк І.В. д.психол.м., професор, декан факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Волженцева І.В. д. психол.м., професор кафедри психології ПХДПУ ім. Григорія Сковороди; Лозова О.М. д.психол.м., професор, завідувач кафедри практичної психології Інституту лідерства Київського університету ім. Бориса Грінченка; Семиченко В.А. д.психол.м., професор, професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету; Раменкова В.А. професор факультету соціальних наук Рильська Академія педагогіки і управління освітою.

У збірнику подано тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень» яка відбулася в українському науковому просторі з означеної проблематики.

У матеріалах доповідей відображаються основні вектори психологічних досліджень свідомості за напрямками: теоретико-методологічні проблеми свідомості як предмета психологічних досліджень; психологія свідомості: правові, етнічні, професійні, релігійні, регуляторні та ін. аспекти; знакові структури свідомості та внутрішній світ особистості: візуальні і вербальні репрезентації; когнітивні аспекти соціалізації та самовизначення особистості; розвиток мовної свідомості особистості; розвиток свідомості на різних етапах онтогенезу в умовах освітнього середовища; свідоме й несвідоме: проблема співвідношення в психічній організації індивіда; самосвідомість і рефлексивна самоорганізація особистості; ментальні репрезентації й міфотворчість у соціокультурному просторі України та інших країн.

Рекомендовано вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол №7 від 03.03. 2018 р.)

УДК 159.922(082)

ББК 88.3я43

П 86

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018

*ПСИХОЛОГІЯ СВІДОМОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ – 2018*

ЗМІСТ

Теоретико-методологічні проблеми свідомості як предмета психологічних досліджень.....6

Боченок В.П. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА СВІДОМІСТЬ ПІДЛІТКІВ..... 6

Данилюк І. В., Ларін Д. І. ФЕНОМЕН ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ..... 10

Дробот О.В. ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ..... 15

Пустовий С.А. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ПСИХОСЕМАНТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ..... 19

Тепляков М.М. КАТЕГОРИЯ «ИДЕАЛЬНОЕ» И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФЕНОМЕНА СОЗНАНИЯ В ПСИХОЛОГИИ..... 22

Семиченко В.А. СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ КАТЕГОРИИ СОЗНАНИЯ...26

Фурман А.В. СВІДОМІСТЬ ЯК ОНТОПСИХІЧНА ДІЙСНІСТЬ: СУТНІСНІ КОНТУРИ ПІЗНАННЯ..... 33

Шевченко Н.Ф. ФЕНОМЕН СВІДОМОСТІ: СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ.....37

Психологія свідомості: правові, етичні, професійні, релігійні, регуляторні та інші аспекти..... 41

Волеваха І.Б., Волеваха Д.С., ВПЛИВ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ НА СПРЯМОВАНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ..... 41

Волженцева Н.В. ОСОЗНАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО РЕАГИРОВАНИЯ НА РЕГУЛЯЦИЮ ПСИХИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ ЛИЧНОСТИ ЭМОЦИОГЕННЫМИ СПОСОБАМИ..... 45

Дроздов О. Ю. ПРОЯВИ ТОПОФІЛІЇ ТА ТОПОФОБІЇ У МАСОВІЙ ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ.....50

Калмыков Г. В. УСВІДОМЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ОВОЛОДІННЯ ТА ВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ПСИХОЛОГАМИ ПРОФЕСІЙНИМИ ЗНАННЯМИ Й ДІЯМИ..... 54

Каменська Н.Л., Іванова М.Д. ПСИХОСЕМАНТИЧНА ДІАГНОСТИКА ПРИХОВАНИХ МОТИВІВ ПРАЦІ СПІВРОБІТНИКІВ МІТНИХ ОРГАНІВ.....	58
Кудрявцева О.К. ПСИХОЛОГІНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ КОЛЬОРУ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БУДІВЕЛЬНОГО ДИЗАЙНЕРА.....	62
Муличенко І.В. ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	64
Папов М.С. РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ ПІДЛІТКІВ.....	66
Родіна Н.В. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЯК РЕГУЛЯТОРНОГО АСПЕКТУ СВІДОМОСТІ У ОСІБ З ШИРОКИМ СПЕКТРОМ ДЕЗАДАПТАЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ.....	69
Сабол Д.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЮНАКІВ ТА ЮНОК.....	74
Семеновта А.А. УСВІДОМЛЕННЯ ПІДЛІТКАМИ СВОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ	78

Знакові структури свідомості та внутрішній світ особистості: візуальні і вербальні репрезентації.....83

Гусакова М.П., Фурта Н.Ю. ВЛИЯНИЕ МЕНТАЛЬНОГО ОПЫТА НА ПОНИМАНИЕ ЛОГИЧЕСКИХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПАРАДОКСОВ.....	83
Дроздова Д.С. АРХЕТИПНА СИМВОЛІКА ТА МЕТАФОРА ЯК СПОСОБИ ТА ФОРМИ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ.....	87
Калмыкова Л.О. ОСМИСЛЕНІСТЬ В РОЗУМІННІ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МОВНИХ ЗНАНЬ	90
Крилова-Грек Ю. М. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ПОНЯТТЯ «ВІЙНА» В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	94
Рудницкая С.Ю. МИФ КАК ФЕНОМЕН СОЗНАНИЯ.....	97
Лесовица О.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИМВОЛЬНИХ СИСТЕМ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ЖІНКАМИ В СТАНІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ.....	101
Тітов І.Г. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ УТВОРЕННЯ СВІТОГЛЯДНИХ СТРУКТУР ОСОБИСТОСТІ.....	105
Ткачущина О.Р. СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД СУСПІЛЬНИХ ЗМІН: ХАРАКТЕРИСТИКА СТЕРЕОТИПІВ.....	108

ред. Г.О. Балла, О.Б. Бовть, В.О. Медінцева. – Севастополь : Рібест, 2013. – С.162-166.

7. Яценко А.И. Целеполагание и идеалы / А.И. Яценко. – К. : Наукова думка, 1977. – 276 с.

Ткачишина О.Р.

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД СУСПІЛЬНИХ ЗМІН: ХАРАКТЕРИСТИКА СТЕРЕОТИПІВ

Повсякденне життя сучасної людини є досить динамічним та інформаційно насиченим. В період суспільних змін та інтенсивного розвитку інформаційних технологій постійно змінюються умови існування людини у світі. А це призводить до того, що сучасна людина змушена адаптуватися до нових умов та вимог, що висуває до неї суспільство, наука, техніка. З кожним роком ускладнюються і змінюються умови різних видів професійної та навчальної діяльності, з'являються нові професії, висуваються підвищені вимоги до кожної людини. В таких умовах особистість стоїть перед необхідністю змінювати свої форми поведінки, життєві орієнтації, цінності, своє ставлення до життя в цілому, змушена переглядати свій досвід і життєві установки.

Розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій призводять до прискорення темпів життя, збільшення інформаційного потоку та необхідності сприйняття й переробки людиною великої кількості інформації. Більші можливості, які з'явилися у людини з появою комп'ютерів, змінили її життя – полегшивши його функціонально, ускладнили психологічно. Постає проблема соціально-психологічної адаптації у світі, що постійно змінюється. Людина змушена адаптуватися до нових умов свого існування, нових підвищених вимог

до неї з боку соціуму, щоб «йти в ногу з часом» особистість повинна постійно самовдосконалюватись, розвиватись, навчатись, і при цьому, не тільки володіти інформацією, а й вміти критично її осмислювати та слідкувати за різноманітними інноваціями.

В період суспільних змін та перетворень актуалізується проблема формування стереотипів, шаблонів мислення, патернів поведінки тощо. Це також зумовлено і підвищенням потоком інформації на особистість, і необхідністю виконання безлічі справ, як правило, в обмежені терміни. Тому існування старих та формування нових стереотипів в таких умовах є незаперечним явищем (Ткачишина, 2016). Стереотипи існують у будь-яких суспільствах тому, що спрощують людське існування у процесі сприйняття соціальних процесів і явищ усталеними образами, шаблонами, що сформувались у свідомості. Зазначені особливості підтверджують актуальність досліджуваної теми. *Метою статті є вивчення особливостей формування стереотипів в період суспільних змін та перетворень.*

Аналіз наукової літератури засвідчив існування різних поглядів на явище стереотипізації. Загальні підходи й основні напрями вивчення стереотипів було закладено у працях Т. Адорно, У. Ліпмана, Г. Олпорта, Г. Теджфела, Дж. Фішмена. У радянський період дослідження проблеми стереотипів було пов'язане з іменами І. Кона, П. Шихірева, В. Ядова, Г. Кондратенко та ін. Питання стереотипізації та суміжні з ним проблеми розроблялися українськими дослідниками Л. Боровською, Н. Габор, О. Галенком, Н. Годзь, І. Дзюбою, Л. Завгородньою, Л. Компанцевою, Н. Костенко, Л. Павлюк, В. Різуном та ін.

Стереотип є невід'ємним елементом пізнання і свідомості в сучасному суспільстві. Щодня людина стикається з величезною кількістю інформації, яку стереотип спрощує і схематизує, і цей процес – необхідний і корисний для психологічної регуляції діяльності. Таким чином, можна говорити про захисну функцію стереотипів, що оберігають людську свідомість від надмірного інформаційного перевантаження та перенасичення. Це є безумовно позитивним в умовах сучасного інформаційного суспільства та величезного потоку всебічної

інформації на особистість і необхідності її сприйняття та переробки. З іншого боку, таке спрощення і схематизація соціальної реальності робить мислення однотипним, стандартним, неоригінальним. Людина засвоює готові соціальні, етичні, естетичні та інші стереотипи поведінки з дитинства, не усвідомлюючи цього, набуває відповідні ціннісні установки, мотиви, які входять у вигляді складових частин в соціальні відносини, об'єднують групу індивідів у єдине ціле, а також формують масову свідомість.

Узагальнення наукових поглядів щодо ролі стереотипів дає можливість виділити декілька найбільш поширених тенденцій (Завгородня, 2000). Так, одна група дослідників визначає стереотип як негативне явище і виходить з таких положень: 1) стереотип – стійка структура, яка характеризується ригідністю і консервативністю; 2) стереотипна оцінка великою мірою може бути помилковою; 3) стереотип несе емоційну оцінку і провокує упереджене ставлення, тим самим він заважає формуванню неупереджених оцінок; 4) стереотип протистоїть інноваціям; 5) стереотип не дає можливості для творчого мислення.

Інші дослідники мають альтернативний погляд на роль стереотипів у формах соціального відображення, що пов'язаний, насамперед, з вивченням когнітивних процесів. Прихильники даного підходу певною мірою роблять акцент на позитивних аспектах явища стереотипізації, зокрема, виходячи з того, що стереотипи: 1) спрощують етапи прийняття рішень; 2) економлять час і зусилля індивіда; 3) розширюють простір для безпосереднього сприймання і мислення; 4) дають можливість передбачати поведінку; 5) роблять дії більш точними і вільними; 6) дають можливість швидких автоматичних дій; 7) забезпечують послідовність процесу передачі знань; 8) виконують адаптивні функції (Завгородня, 2000).

У контексті розгляду проблеми стереотипізації, необхідно зазначити, що в умовах суспільних трансформацій особистість може підпадати під інформаційно-психологічний вплив навіть не усвідомлюючи цього. Варто зауважити, що причиною загострення масового деструктивного впливу на

психіку особистості є несформованість інформаційних механізмів соціально-психологічної регуляції в умовах суспільства. Необхідно згадати також про небезпечний інформаційно-психологічний вплив на індивідуальну свідомість, який може призвести до двох видів взаємозалежних змін:

1. Зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки у випадку застосування інформаційного впливу складно визначити межу норми і патології, показником змін може бути втрата адекватності щодо відображення світу у свідомості й індивідуальному ставленні до світу. Можна говорити про деградацію особистості, якщо форми відображення дійсності спрощуються, реакції грубішають і здійснюється перехід від вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових).

2. Зміни в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни спричиняють антисоціальні вчинки і становлять небезпеку вже для всього суспільства і держави (Ліщинська, 2006).

Отже, особливість інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну свідомість полягає в тому, що людина може не помічати його і не усвідомлювати як небезпеку. Інформаційно-психологічний вплив з метою зміни поведінки особистості в бажаному напрямі має домогтися відповідної зміни в її свідомості, а тут вже дуже тонка межа між просто впливом та маніпуляцією свідомістю. І тут неабияку роль відіграють стереотипи, що потребує подальшого вивчення даної проблеми.

Література:

1. Завгородня Л.В. Природа стереотипу та стереотипні інновації у публіцистиці / Л. В. Завгородня // Семантика мови і тексту: Міжнар. наук. конф. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С.197-201.
2. Ліщинська О. Деструктивний вплив інформаційного простору / О. Ліщинська // Психолог. – 2006. – № 7 (199). – С. 20 – 23.
3. Ткачишина О.Р. Особливості формування стереотипів в умовах суспільних трансформацій / О. Р. Ткачишина // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія

Сковороди^а. – Додаток 2 до Вип. 36 «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 13. – К.: Гнозис, 2016. – С. 114-121.

4) Когнітивні аспекти соціалізації та самовизначення особистості

Большакова А.М.

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології

Харківської державної академії культури, м. Харків, Україна

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ПОТРЕБИ У СМИСЛІ ЖИТТЯ ТА СУБ'ЄКТИВНА КАРТИНА ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Фундаментальною засадою повноцінного існування людини як суб'єкта життєвого шляху є безумовне переживання наявності смислу життя, який «являє собою описову характеристику найбільш стрижневої та узагальненої динамічної смислової системи, що відповідає за загальну спрямованість життя суб'єкта як цілого» (Леонтьєв, 1990: 250).

Численні психологічні дослідження показують, що оптимальний смисл життя є основою протистояння негативним зовнішнім впливам та вміння людини керувати своєю долею, а його наявність є базовою екзистенційною потребою людини, незадоволення якої викликає специфічні психічні розлади – логоневрози та екзистенційні (смыслежиттєві) кризи.

Необхідність вивчення екзистенційної фрустрації зумовлюється її досить широким поширенням та суттєвим руйнівним впливом на психічне благополуччя людини, її здатність обирати і реалізовувати ефективні стратегії життєвого самовизначення та самоздійснення.

У межах дослідження впливу смисложиттєвої кризи на здатність особистості до життєвого самовизначення особливого значення набуває

Наукове видання

**ПСИХОЛОГІЯ СВІДОМОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Тези

II Міжнародної науково-практичної конференції
21 березня 2018 року
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

Тези друкуються в авторській літературній редакції

Комп'ютерна верстка і дизайн – Артох Олександр

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди», 2018